

Justícia climàtica i entorn construït a Europa

Per Emilia Oscilowicz, Lisa Hannuschke, Melissa Garcia-Lamarca, Isabelle Anguelovski, Amilia Calderon-Argelich i James J.T. Connolly

Objectiu

Aquest informe, elaborat en col·laboració entre la Carbon Neutral Cities Alliance (CNCA) i el Barcelona Lab for Urban Environmental Justice and Sustainability (BCNUEJ), té com a objectiu ajudar els governs locals, les organitzacions cíviques i els socis comunitaris a entendre millor com **les desigualtats estructurals** configuren els resultats climàtics a les ciutats europees.

L'informe té tres objectius principals:

- Explicar com els sistemes d'inegalitat arrelats —que operen a nivell nacional, regional i municipal— continuen configurant l'habitatge, les infraestructures, l'espai públic i l'accés als recursos de manera que desavantatgen certs col·lectius.
- Mostrar com aquestes desigualtats es viuen en el dia a dia de les ciutats europees, amb una atenció particular a Barcelona (Espanya), Glasgow (Regne Unit) i Nantes (França), i destacar com hi responen els governs locals i les organitzacions comunitàries.
- Proporcionar eines i enfocaments pràctics que puguin ajudar els municipis a alinear l'acció climàtica amb la justícia social.

En essència, l'informe sosté que la política climàtica no pot tenir èxit si no aborda les desigualtats subjacents que fan que algunes comunitats siguin més vulnerables que d'altres.

Construir ciutats resilents al clima requereix no només accions ambientals per abordar els impactes climàtics, sinó també un accés equitatiu a l'habitatge, el transport, els serveis públics i la presa de decisions.

Finalment, aquest informe té com a objectiu proporcionar un marc que connecti l'anàlisi estructural amb vies d'acció que permetin a les ciutats de la CNCA i als seus socis desmantellar les barreres sistèmiques i avançar en la justícia climàtica per a tots els residents urbans.

Què són les desigualtats estructurals?

Les desigualtats estructurals són els sistemes socials, econòmics, legals i espacials a llarg termini que donen avantatge a alguns grups mentre exclouen o desavantatgen altres. Aquestes desigualtats es reforcen a través de les institucions, els mercats de l'habitatge, el desenvolupament urbà desigual i l'accés desigual als recursos ambientals i econòmics.

A Europa, aquests patrons estan configurats per diverses forces històriques i polítiques, com ara el colonialisme, les polítiques migratòries, la reestructuració de l'estat del benestar i dècades de desenvolupament urbà orientat al mercat. En conjunt, aquests factors influeixen en qui està més exposat als riscos climàtics, qui té accés a habitatges segurs i assequibles, qui es beneficia de les inversions urbanes i qui és empès a la perifèria de les ciutats a causa del canvi climàtic o de les polítiques climàtiques.

El canvi climàtic no afecta tots els residents per igual. Les onades de calor, les inundacions, la mala qualitat de l'aire i l'augment dels costos energètics solen tenir el major impacte en les persones que ja pateixen desavantatges econòmics o socials. Al mateix temps, les polítiques climàtiques poden aprofundir la desigualtat de manera involuntària si augmenten els costos de l'habitatge, desplacen comunitats vulnerables o prioritzen zones ja pròsperes.

Tot i que molts països europeus sovint es consideren com a tals per tenir sistemes de benestar i infraestructures públiques sòlides, persisteixen a les ciutats formes importants d'exclusió i inseguretat.

La inseguretat residencial, la pobresa energètica, l'accés limitat a les prestacions socials i l'exposició desigual als riscos ambientals continuen afectant els migrants, les comunitats racialitzades, les llars amb ingressos baixos i altres grups marginats.

Durant les darreres dècades, la desregulació, la privatització, les polítiques d'austeritat, les lleis d'immigració restrictives i la financiarització del desenvolupament urbà han debilitat moltes proteccions públiques i han determinat un accés desigual a l'habitatge i al suport social, creant formes superposades de vulnerabilitat que afecten de manera desproporcionada els residents marginats.

Com es va elaborar aquest informe?

Amb el suport de la CNCA, l'informe es va elaborar a través d'un procés de recerca multimètode dirigit per la BCNUEJ en col·laboració amb professionals de Barcelona, Glasgow i Nantes. La recerca combina:

- Revisions de les polítiques nacionals d'habitatge i d'ordenació del territori;
- Literatura acadèmica i científica sobre la desigualtat estructural i la justícia climàtica urbana a Europa;
- Entrevistes semiestructurades amb residents, líders comunitaris, personal municipal i professionals el 2019-2020 i el 2025

Aquesta combinació d'anàlisi de polítiques i experiència viscuda permet que l'informe connecti les tendències estructurals més àmplies amb les realitats quotidianes que afronten els residents de diferents ciutats.

Resultats clau: Desigualtats estructurals en tres ciutats

Barcelona

En general, Barcelona ha experimentat una gran transformació urbana durant les darreres dècades, especialment després de la crisi financera del 2008. La inversió, el turisme i la reurbanització han remodelat la ciutat, però els beneficis no s'han repartit de manera equitativa. Molts residents amb ingressos baixos i marginats continuen exclosos dels guanys associats al desenvolupament urbà verd i resiliència al clima.

Desigualtats en l'habitatge

El mercat de l'habitatge de Barcelona és altament especulatiu, i només una petita part dels habitatges està protegida socialment. Els llogaters —especialment els migrants i els residents racialitzats— sovint s'enfronten a la discriminació, a l'augment dels lloguers i a les «renovictions», en què els llogaters són desplaçats a través de reforma d'edificis o reurbanització. L'augment del turisme i el creixent atractiu dels barris més verds han afegit nova pressió al mercat de l'habitatge. Com a resposta, els sindicats de llogaters i els activistes per l'habitatge s'han mobilitzat per combatre els desnonaments i les pràctiques abusives de lloguer.

Inequalitats ambientals i climàtiques

Els barris obrers, tant dels districtes centrals com el Raval com de les zones perifèriques com La Prosperitat, són especialment vulnerables a la calor extrema a causa de l'habitatge dens, la mala ventilació i l'accés limitat a l'espai públic verd. Tot i que Barcelona ha invertit en iniciatives climàtiques i de verd urbà, alguns d'aquests projectes també han augmentat el risc de la «gentrificació verda», en què les millores mediambientals contribueixen a l'augment dels costos i al desplaçament.

Inequalitats econòmiques

L'economia de Barcelona està cada cop més polaritzada i depèn en gran mesura del turisme i de la feina del sector serveis. Molts d'aquests llocs de treball ofereixen proteccions laborals limitades, impliquen una major exposició a les condicions ambientals i requereixen desplaçaments cars. Els migrants i els treballadors en feines estacionals o de la construcció tenen especialment poques possibilitats de beneficiar-se del desenvolupament econòmic verd.

Glasgow

En general, la transició de Glasgow després de dècades de declivi industrial ha creat tant oportunitats com noves formes de desigualtat. Les estratègies de regeneració destinades a atreure el turisme, les indústries creatives i residents de més ingressos sovint han concentrat la inversió en zones ja avantatjades, mentre que moltes comunitats continuen afrontant profunds reptes econòmics i socials.

Desigualtats en l'habitatge

Les polítiques de privatització de l'habitatge, incloent-hi el dret a comprar i la transferència de l'estoc d'habitatges del 2002, van reduir significativament la capacitat d'habitatge públic. Al mateix temps, els nous desenvolupaments d'habitatges no han satisfet adequadament les necessitats socials ni els objectius d'accessibilitat econòmica. L'augment dels lloguers i la inseguretat habitacional han portat els sindicats de llogaters i els grups de defensa a pressionar per aconseguir una protecció més forta per als llogaters.

Inequalitats ambientals i climàtiques

Els residents de la classe treballadora, els migrants i els refugiats continuen patint pobresa energètica, mala qualitat de l'habitatge i impactes en la salut relacionats. Els projectes climàtics i de sostenibilitat sovint es concentren en zones ja considerades atractives per a la inversió, mentre que les comunitats vulnerables continuen exposades a les càrregues ambientals.

Inequalitats econòmiques

Glasgow continua experimentant els efectes a llarg termini de la desindustrialització, com ara l'atur, la precarietat laboral i l'augment de la desigualtat econòmica. Des de principis dels anys 2000, l'estratègia de regeneració de la ciutat ha connectat cada cop més la reurbanització impulsada per la cultura amb els objectius de la transició ecològica, especialment després de la cimera climàtica COP26 del 2021.

Tanmateix, els beneficis d'aquestes iniciatives no s'han distribuït de manera equitativa.

Nantes

En general, Nantes ha seguit una estratègia ambiciosa centrada en la qualitat de vida urbana, el transport públic, la verdor i la reurbanització postindustrial. En comparació amb les altres ciutats estudiades, el seu compromís més ferm amb l'habitatge social ha ajudat a protegir els residents amb menys ingressos. No obstant això, aquestes proteccions estan cada cop més sota pressió a causa dels reptes nacionals més amplis en matèria d'habitatge.

Inequalitats en l'habitatge

Nantes es beneficia d'una llarga tradició de provisió d'habitatge social, que ha ajudat a protegir molts residents de la greu inseguretat habitacional. No obstant això, les polítiques de renovació urbana, les estratègies de barreja social i les retallades pressupostàries nacionals amenacen de retardar la producció de nou habitatge social i de desplaçar els residents amb ingressos més baixos, afectant així la cohesió social i el sentit de comunitat.

Inequalitats ambientals i climàtiques

La inversió pública significativa en transport i espais verds ha millorat l'accés als serveis ambientals a tota la ciutat. No obstant això, alguns projectes de desenvolupament verd continuen orientats cap a l'oci i als usuaris de renda mitjana, la qual cosa crea el risc que les comunitats obreres i racialitzades —particularment els residents ròmads— continuïn patint exclusió.

Temes transversals clau

1. L'habitatge és el motor central de la desigualtat social i climàtica

A les tres ciutats, l'habitatge va emergir com el fonament de la desigualtat social i climàtica més àmplia. L'accessibilitat econòmica, la qualitat, la ubicació i la resiliència climàtica de l'habitatge configuren l'accés a l'ocupació, el transport, els serveis i la seguretat ambiental. Per tant, un habitatge segur i assequible és essencial per a la construcció de la resiliència climàtica.

2. La desregulació i el desenvolupament urbà desigual aprofundeixen la vulnerabilitat

Dècades de privatització, desregulació i reducció de la inversió pública han debilitat molts sistemes dissenyats per protegir els residents, com ara l'habitatge públic, el transport públic, els serveis socials i els treballadors municipals. Els entrevistats de les tres ciutats van destacar que fins i tot les polítiques climàtiques i socials amb bones intencions sovint es veuen minvades per les pressions del mercat i les llacunes normatives que impedeixen que les poblacions vulnerables se'n beneficiïn plenament.

3. Les comunitats històricament marginades sovint queden al marge

Els residents amb ingressos baixos, els migrants, les dones, les persones amb discapacitat i les comunitats racialitzades continuen enfrontant-se a barreres per accedir a l'habitatge assequible, les oportunitats econòmiques, la participació política i la protecció climàtica. Les seves necessitats sovint passen per alt en els processos de planificació i formulació de polítiques, mentre que la seva capacitat per influir en la presa de decisions continua sent limitada.

4. L'accés als espais verds i al transport públic continua sent desigual

Tot i que les tres ciutats han invertit en infraestructures més verdes i en un transport més sostenible, l'accés continua sent desigual. Les comunitats de classe treballadora, els migrants, els residents amb discapacitat i les dones o les persones no binàries sovint s'enfronten a majors barreres de mobilitat i a un accés reduït als parcs, al transport públic i a altres serveis públics. Els sistemes de transport respectuosos amb el clima també poden excloure involuntàriament els residents els desplaçaments dels quals es veuen condicionats per les responsabilitats de cura, la discapacitat, l'aïllament espacial o l'accessibilitat econòmica de l'habitatge.

Direccions polítiques i recomanacions

Eines i estratègies per a la justícia climàtica

Les accions recomanades inclouen:

- Dissenyar programes d'eficiència energètica i de rehabilitació que siguin accessibles tant per a llogaters com per a propietaris i que no desplacin els residents de baixos ingressos;
- Crear campanyes de divulgació i educació sobre l'acció climàtica que arribin a les comunitats marginades i en beneficiïn;

- Implicar migrants, joves, cuidadors i altres col·lectius infrarepresentats en la planificació de l'adaptació climàtica i la infraestructura verda; i
- Ampliar els processos de planificació participativa perquè els residents puguin donar forma a les polítiques climàtiques locals.

Acció climàtica centrada en l'habitatge

L'informe també recomana:

- Donar suport a les aliances entre cooperatives d'habitatge i bancs cooperatius ètics per finançar el desenvolupament i la renovació d'habitatge sense ànim de lucre;
- Ampliar les proteccions per als llogaters i les polítiques d'estabilització del lloguer per reduir les pressions de desplaçament;
- Enfortir els sistemes d'habitatge públic, mixt i social de manera que abordin la desfinançament d'aquests programes i simplifiquin el procés de finançament i administratiu; i
- Garantir que les millores en l'habitatge relacionades amb el clima no augmentin l'exclusió ni la inseguretad residencial.

Construir una economia urbana més inclusiva

Les recomanacions inclouen:

- Recuperar el control municipal sobre el transport públic mitjançant models de concessió o de propietat pública;
- Donar suport a xarxes cíviques, sindicats i organitzacions comunitàries que treballen en matèria d'habitatge, transport, energia i treball; i
- Garantir que el desenvolupament econòmic verd creï llocs de treball estables, accessibles i amb salaris justos.

En resum, l'informe conclou que l'acció climàtica i la justícia social s'han d'abordar conjuntament. Les ciutats europees no poden esdevenir realment resilents al clima si les desigualtats existents continuen determinant qui es beneficia de les inversions, qui s'enfronta als riscos mediambientals i qui queda exclòs de la transformació urbana.

[Descarregueu l'informe complet](#)

CNCA
CARBON NEUTRAL CITIES ALLIANCE

BCNUEJ

Barcelona
Laboratory for Urban
Environmental Justice
and Sustainability